

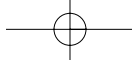

ADVIES 73

BELEIDSPLAN 2001-2005 VAN HET FWO-VLAANDEREN

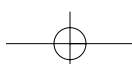
8 maart 2001

INHOUD

SITUERING	3
KRACHTLIJNEN VAN HET FWO-BELEIDSPLAN 2001-2005	4
1. Algemeen	4
2. Het FWO in het Vlaamse onderzoekslandschap	4
3. Wetenschappelijke Commissies en Gebiedsraden	4
4. Acties	5
 ADVIES 5	
1. Middelgrote apparatuur	6
2. Onderzoekinstellingen	6
3. Internationale samenwerking	6
4. Evaluatiecriteria	7
5. Sturen van onderzoek	7
6. Onderzoeksprojecten	8
7. Doorstroming	9
8. Gebiedsraden	9
9. Verhouding FWO-BOF	10
10. Omkaderingskrediet	10

ADVIES BIJ HET BELEIDSPLAN 2001-2005 VAN HET FWO-VLAANDEREN

SITUERING

Op 21 november 2000 publiceerde het FWO-Vlaanderen zijn nieuwe beleidsplan voor de periode 2001-2005. Het is gestoeld op de uitvoering van het vorige beleidsplan (1996-2000), maar is tevens gesitueerd in het algemene kader van het overheidsbeleid en opgesteld in overleg met de Vlaamse wetenschappelijke gemeenschap. Over de voorbije periode wordt uitgebreid verslag uitgebracht in de Bestedingsanalyse 1991-2000, gepubliceerd op 21 juni 2000. Beide documenten dienen samen gelezen te worden.

Krachtens artikel 20 van de beheersovereenkomst 1997-2001 tussen de Vlaamse Gemeenschap en het FWO-Vlaanderen, kreeg de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB) op 28 februari 2001 een vraag om advies van minister Marleen Vanderpoorten bij dit FWO-beleidsplan 2001-2005.

De VRWB heeft deze formele vraag om advies niet afgewacht. In navolging van zijn aanbeveling¹ bij het vorige FWO-beleidsplan 1996-2000 werd in de commissies Wetenschapsbeleid en Federale en Internationale Samenwerking de bespreking reeds aangevat. De heer Benno Hinnekint, directeur FWO, lichtte het nieuwe beleidsplan in beide commissies toe.

Voorliggend advies werd voorbereid op basis van deze besprekingen. In een eerste onderdeel hiervan worden de krachtlijnen van het FWO-beleidsplan kort weergegeven, gevolgd door een aantal aanbevelingen in een tweede onderdeel.

---

¹ Aanbeveling bij het Beleidsplan 1996-2000 van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, VRWB/AANB-09, 25 april 1996

KRACHTLIJNEN VAN HET FWO-BELEIDSPLAN 2001-2005

1. Algemeen

Het beleidsplan wordt door het FWO beschouwd als een momentopname, en niet als een eindpunt, in een streven naar optimalisatie van werking en procedures, onder invloed van de wisselwerking met de wetenschappelijke gemeenschap en de overheid, en ingebed in de internationale evolutie.

2. Het FWO in het Vlaamse onderzoekslandschap

Het FWO is de voornaamste financieringsbron voor het academisch onderzoek (57,3%). Er is evenwel nog een aanzienlijke budgettaire inspanning nodig opdat het FWO op een gelijkwaardige wijze als andere Research Councils bij onze belangrijkste handelspartners in internationale projecten kan instappen.

Naast het centrale FWO is ook het gedecentraliseerde BOF (Bijzonder Onderzoeksfonds aan de universiteiten) een belangrijk kanaal voor fundamenteel onderzoek. Beide kanalen zijn complementair qua procedure, actiemiddelen en criteria. Bij het Fonds wordt het belang van een selectie op interuniversitair niveau benadrukt. Dit leidt tot kwaliteitsbevordering en biedt aan de onderzoeksgemeenschap een uniforme procedure met vaste normen en criteria.

Alhoewel het FWO zich vooral richt naar de universiteiten is ook samenwerking met wetenschappelijke instellingen niet uitgesloten, mits het om fundamenteel onderzoek gaat. Dubbele financiering van hun opdracht dient evenwel uitgesloten te worden.

3. Wetenschappelijke Commissies en Gebiedsraden

De tijdens de vorige beleidsperiode doorgevoerde hervorming van de Wetenschappelijke Commissies is waardevol gebleken en hoeft niet onmiddellijk herzien te worden. Wel zal in de komende periode de interactie tussen deze Wetenschappelijke Commissies en de Gebiedsraden uitgebouwd worden en zal het aantal commissies, hun referentensysteem en de terugkoppeling naar de wetenschappelijke gemeenschap een permanente zorg zijn. Ook zal er over gewaakt worden dat een bevruchtende inter- en transdisciplinariteit gewaarborgd wordt door een soepel stelsel van horizontale communicatie tussen de Commissies en Gebiedsraden, en moet op extra expertise een beroep kunnen gedaan worden.

4. Acties

PLOEGEN EN PROJECTEN

Op dit ogenblik is de slaagkans voor excellente onderzoeksprojecten te gering, onder meer door het kapitaalsintensiever worden van het onderzoek (voornamelijk apparatuur). Om een aanvaardbare slaagkans (minimum 1 op 3) te bereiken, is er een verdere groei van de middelen nodig. Het FWO vindt daarom, naast het opvoeren van de financiering voor werkings- en personeelskosten, een afzonderlijke kredietlijn voor middelgrote apparatuur aangewezen.

De onderzoeksprojecten moeten het stadium van versnippering overstijgen. De spreiding van grote apparatuur, de optimalisatie van het gebruik, het openstellen ervan voor onderzoekers van andere instellingen en een coördinatie met andere financiers is aan de orde. Hierbij is interuniversitaire selectie, evaluatie en kredietverlening via het FWO aan te bevelen. Een beheerscomité zou de optimale aanwending ervan moeten garanderen.

Tevens moet het concept apparatuur verruimd worden tot b.v. grote databanken.

Het FWO-beleidsplan hecht veel belang aan consolidatie van het onderzoek.

Eenzijds is de inschakeling in grote internationale onderzoeksverbanden van groot belang. Veel 'big-science' projecten zijn immers slechts in internationaal verband haalbaar.

Anderzijds wordt gedacht aan lange-termijnfinanciering via projecten van méér dan vier jaar. Hiervoor zouden b.v. consortia van kleine onderzoekseenheden die in hecht verband samenwerken, follow-up studies en studies die langere tijd vergen, in aanmerking kunnen komen.

MANDATEN

Tijdens de vorige beleidsperiode was de hoofdbekommernis het mandatenbestand tot een aanvaardbaar minimum uit te bouwen. Een uitbreiding van dit mandatenbestand is nu niet meer de hoofdprioriteit van het FWO.

Wel vindt het FWO de interactie tussen fundamenteel en klinisch medisch onderzoek belangrijk. Daarom wordt gepleit voor een geleidelijke uitbouw van het aantal fundamenteel klinische mandaten.

Tevens wordt het ondersteunen van de mandaathouders met een basiswerkingskrediet, dat deels de 'dagdagelijkse noden' zou ondersteunen, bepleit. Dit zou voor de succesvolle ploegen die talent aantrekken zeker een steun zijn. Ook voor de menswetenschappen zou dergelijke actie bijzonder zinvol zijn.

INTERNATIONALE SAMENWERKING

Het FWO onderstreept dat, om competitief te blijven, het Vlaamse wetenschapsbestel in een internationale context dient geplaatst te worden. Naast de specifieke actielijnen is deze bekommernis doorheen alle actiemiddelen aanwezig.

In deze internationale context wordt intens samengewerkt met de European Science Foundation (ESF), en zal met variabele geometrie en à la carte-programma's gewerkt worden. Alleen deze initiatieven waar voldoende Vlaamse expertise voorhanden is om een substantiële bijdrage te leveren, zullen ondersteund worden. Er wordt naar gestreefd een gezamenlijke peer review uit te werken of de verschillende beoordelingssystemen te laten samenwerken.

WETENSCHAPPELIJKE VOORLICHTING EN VALORISATIE

Onderzoekers zullen worden aangezet om hun onderzoek bekend te maken en waar mogelijk te valoriseren.

ADVIES

1. Middelgrote apparatuur

1.1. Het FWO stelt dat het huidige budgettaire kader niet toelaat onderzoeksploegen adequaat te steunen met zowel personeel, werking als grote apparatuur. Uit de FWO-bestedingsanalyse blijkt immers dat, op een ogenblik dat keuzes zich opdringen, de vraag om personeel en werkmiddelen de kredieten voor apparatuur in de verdrukking brengen. De laatste drie jaar is de besteding teruggevallen op het niveau van 1992. Daarom pleit het FWO in eerste instantie voor het uitbouwen van een afzonderlijke behandeling voor de middelgrote apparatuur. Dit zou een aantal zeer goede projecten niet systematisch in het gedrang brengen en tegelijk de slaagkansen voor projecten met middelgrote apparatuur verbeteren. Op dergelijke afzonderlijke kredietlijn, gespijsd met extra middelen, werd door de VRWB reeds herhaaldelijk aangedrongen^{2,3}.

Het gevaar bestaat dat Vlaanderen qua infrastructuur een achterstand oploopt ten opzichte van de rest van Europa. Zonder bijkomende middelen zal de kloof steeds groter worden.

1.2. De VRWB onderschrijft de in het beleidsplan voorgestelde concentratie rond 'eenheidsoverschrijdende' apparatuur en werking, omkaderd door een verscheidenheid aan onderzoeksploegen (cfr. Krachtlijnen, punt 4).

2. Onderzoeksinstellingen

2.1. Krachtens de beheersovereenkomst, richt het Fonds zich vooral op de universiteiten, maar sluit samenwerking met andere wetenschappelijke instellingen niet uit, mits voldaan wordt aan de voorwaarde dat het om fundamenteel onderzoek gaat en dat dubbelfinanciering van hun opdracht uitgesloten wordt.

De VRWB is principieel voorstander van een open toegang, en beaamt dat er een differentiatie van financieringsmechanismen moet worden voorzien met voorwaarden bij een additionele financiering, zodat dubbelfinanciering van de opdrachten wordt vermeden. Bovendien dient er over gewaakt dat er geen te grote concentratie van overheidsmiddelen in deze specifieke sectoren ontstaat⁴.

2.2. De VRWB onderschrijft de bekommernissen om monopolisering van de FWO-middelen door grote onderzoeksgroepen tegen te gaan. Dit kan vernieuwing en ontplooiing van nieuwe ploegen hinderen en aldus nieuwe ontwikkelingen afremmen.

² Advies bij de beleidsnota's 'Onderwijs en Vorming 2000-2004, partim tertiair onderwijs' en 'Wetenschaps- en technologiebeleid 2000-2004', 23 maart 2000

³ Advies bij de beleidsbrieven 2000-2001 "Wetenschaps- en technologisch innovatiebeleid" en 'Onderwijs (luik tertiair onderwijs)', 25 januari 2001

⁴ VRWB-Boodschap voor het Vlaams wetenschaps- en technologiebeleid in de nieuwe legislatuur, juni 1999

3. Internationale samenwerking

3.1. In internationale context werkt het FWO intens samen met de European Science Foundation (ESF). Bij ESF-samenwerking is een nieuw actiemiddel, de Eurocores (European Cooperative Research Programmes) in oprichting. Hierdoor zal deze vorm van internationale samenwerking verder aan belang winnen. Dit is positief maar mag niet ten koste gaan van de normale FWO-werking. Daarom wordt voorgesteld hiervoor een gedeelte aan te wenden van de 4% van de FWO-toelage, waarvan de bestemming door de Vlaamse overheid kan worden bepaald.

3.2. Wat de toelagen voor mobiliteit betreft, stelt de VRWB vast dat er momenteel teveel 'éénrichtingsverkeer' bestaat met een sterke voorkeur voor bepaalde landen. De VRWB stelt daarom voor om samen met de 'Research Councils' van deze voorkeurlanden initiatieven voor uitwisselingssystemen op te zetten, of de bestaande banden te optimaliseren, zodat reciprociteit wordt gewaarborgd. Wel dient het FWO-kwaliteitscriterium, waarbij het wetenschappelijk niveau en de expertise van de buitenlandse kandidaat zeer belangrijk is, onderstreept. Dergelijke reciprociteit in mobiliteit zou ook op de bekendmaking en zichtbaarheid van de Vlaamse onderzoekswereld een positieve invloed kunnen hebben.

3.3. Het FWO-beleidsplan kondigt aan 'in te spelen op het systeem van de Europese Onderzoeksruimte die in ontwerp is', maar concretiseert dit niet. De VRWB is enigszins teleurgesteld dat hieraan zo weinig aandacht wordt besteed.

4. Evaluatiecriteria

De VRWB is van oordeel dat internationale samenwerking of een buitenlands studieverblijf nog te weinig doorweegt bij de evaluatie van de dossiers. In het licht van de groeiende aandacht voor mobiliteit, valt dit te betreuren.

5. Sturen van onderzoek

5.1. De FWO-kredieten vertegenwoordigen 15,7% van de O&O-kredieten wetenschapsbeleid. Dit aandeel van het wetenschappelijk onderzoek, dat vrij en niet-gericht is, moet minstens worden gehandhaafd.

5.2. Onder de noemer 'sturen' worden in het FWO-beleidsplan twee verschillende aspecten aangekaart: (1) het toespitsen op prioriteiten en (2) het contingeren van kredieten per wetenschapsgebied. Beide vormen van sturen gebeuren in zekere zin onrechtstreeks en informeel zowel door de onderzoekers via de aanvragen als door de Gebiedsraden en de Wetenschappelijke Commissies bij de selectie.

In tegenstelling tot sommige 'Research Councils' in de buurlanden, die een gedeelte van hun middelen reserveren voor prioritaire domeinen, kiest het FWO-Vlaanderen er bewust voor niet te sturen. Het FWO stelt dat het fundamenteel onderzoek vooral gebaat is bij een zo groot mogelijke vrijheid, waarbij het initiatief van de onderzoeker dient te primeren. Heroriëntatie gebeurt bovendien het snelst op het niveau van het individu dat onderzoek doet op de grens van de huidige kennis. De spontane dynamiek van de onderzoeker is hierbij een belangrijke eigenschap. Bovendien is het beste wapen om zich aan te passen aan steeds wisselende situaties, de diversiteit van het wetenschappelijk onderzoek.

De VRWB gaat hier grotendeels mee akkoord, maar merkt op dat ook de toewijzing van de FWO-gelden binnen een bepaald referentiekader moet gebeuren. De VRWB verwijst hiervoor ook naar zijn colloquium van 14 december 2000 'Wetenschappelijk Onderzoek: tussen sturen en stuwen', waar werd gesteld dat ook een zachte vorm van sturen op het niveau van basisonderzoek noodzakelijk is. Dit om voldoende diversiteit alsook een billijke verdeling van de middelen te waarborgen, met kansen voor ontluikend onderzoek, en om blinde vlekken te vermijden.

Vijf jaar na de VRWB-aanbeveling⁵, naar aanleiding van het onderzoeksrapport 'Wetenschap als Cultuur', blijft de VRWB zijn bezorgdheid uiten over de ondervetegenwoordiging van de cultuur-, gedrags- en maatschappijwetenschappen. De Raad stelt zich de vraag of deze ondervetegenwoordiging zich ook vandaag nog manifesteert in de FWO-acties en zich ook voordoet binnen de BOF-middelen, die toch autonoom door de universiteiten beheerd worden. De VRWB neemt zich tevens voor hierover meer gegevens te verzamelen.

Wat het contingeren van FWO-kredieten per wetenschapsgebied betreft, dringt de VRWB aan op een grondig onderzoek van de budgetstructuur binnen de verschillende domeinen. Immers, naargelang het wetenschappelijk domein kan deze structuur erg verschillend zijn, en wegen b.v. personeel of uitrusting sterker door in het budget. De budgetstructuur wijzigt vaak ook sterk in de tijd. Daarom is het aangewezen dat een rationele analyse en discussie op het niveau van de Wetenschappelijke Commissies, en mogelijk de Gebiedsraden, systematisch plaatsgrijpt. Hierbij kunnen zij nagaan wat de noden en mogelijke evoluties zijn.

6. Onderzoeksprojecten

6.1. Het FWO-beleidsplan stelt dat 'het voorgestelde bedrag minimaal het geplande onderzoek uitvoerbaar zou maken, rekening houdend met de middelen waarover de aanvrager reeds beschikt. Dit vermijdt dat onderzoekers voor éénzelfde project middelen dienen te sprokkelen bij meerdere financierende instellingen.'

Volgens de VRWB is de realiteit evenwel anders; zonder parallelle financiering blijken de toelagen van het FWO veelal ontoereikend te zijn. De verschillende universiteiten gaan hier op een verschillende manier mee om: in sommige universiteiten behoort cofinanciering tot de mogelijkheden, terwijl in andere de onderzoeksploegen hun werkingsmiddelen moeten aanspreken.

⁵ VRWB-aanbeveling inzake het stimuleren van de cultuur- en gedragswetenschappen naar aanleiding van de studie 'wetenschap als cultuur', VRWB-R/AANB-07, 14 september 1995

Dit is een belangrijke bezorgdheid voor de VRWB die daarom het pleidooi voor een versterking van de FWO-middelen voor onderzoeksprojecten herhaalt. Dit zowel om de slaagkans voor dergelijke projecten op het streefcijfer van minstens 1/3 te brengen, als om het snoeien in de begroting te beperken waardoor de projecten niet langer op de rand van het uitvoerbare zouden gebracht worden.

Bovendien moet vermeden worden dat onderzoeksploegen, die omwille van de beperkte middelen hun project niet optimaal kunnen uitvoeren, een 'onvoldoende' scoren in de intermediaire en ex-post evaluatie, en hierdoor hun kans op verdere FWO-steun verloren zien gaan.

7. Doorstroming

7.1. Ingaand op de bekommernis (van o.m. de VRWB) voor de toekomstperspectieven voor de FWO-postdocs na de verzapping, stelt het FWO-beleidsplan dat onder meer door een aantal genomen maatregelen (post-doc van 3X3 jaar, overheveling vaste onderzoekers naar ZAP-kader, toenemende vervangingsbehoefte) de doorstroming in de toekomst beter wordt gegarandeerd. Deze rooskleurige visie is macroscopisch gezien correct, maar binnen de verschillende deelgebieden varieert de doorstroming zodanig dat de extrapolatie niet opgaat. Zo doet zich b.v. een probleem voor bij de maatschappijwetenschappen, waar het studentenaantal groot is, maar de doorstroming naar een doctoraat zeer gering is. Anderzijds blijft de diepe vrees bestaan voor blokkering van carrières in een aantal disciplines met grote onderzoekstradities in exacte, medische en cultuur- en taalwetenschappen. Een mogelijke opvang van mandaathouders of personeelsleden op kortlopende projecten kan bestaan in de carrièremogelijkheden die zouden geboden worden binnen de nieuw in te stellen consolidatieprojecten met een duur van meer dan 4 jaar.

Voor de ondervertegenwoordiging van de gedrags- en maatschappijwetenschappen in het postdoctorale korps stelt het FWO in zijn beleidsplan als mogelijke remedie een betere begeleiding van de kandidaten en het versterken van de onderzoekstraditie voor. Dit is echter mogelijk dichter bij droom dan bij realiteit, onder meer door vaak onvergelykbare financiële condities.

8. Gebiedsraden

8.1. Het FWO wil de Gebiedsraden in de toekomst een belangrijker rol toebedelen. Zo zou de taak van deze Gebiedsraden erin kunnen bestaan het inter- en transdisciplinair aspect van het onderzoek te behandelen, een coördinerende rol te spelen bij de aanvragen voor ondersteuning van grote apparatuur,....

De VRWB dringt er daarom op aan de samenstelling van deze Gebiedsraden zodanig te wijzigen dat die aan de nieuwe taak voldoet. De verschillende disciplines uit de Wetenschappelijke Commissies van de betreffende Gebiedsraad, alsook de verschillende instellingen zouden erin moeten vertegenwoordigd zijn. Het toevoegen van buitenstaanders kan bovendien de objectiviteit waarborgen.

9. Verhouding FWO-BOF

9.1. Het FWO en het BOF zijn de twee voornaamste kanalen voor financiering van fundamenteel onderzoek. Het beleidsplan situeert het FWO ten opzichte van het BOF en stelt hierbij dat beide kanalen complementair zijn qua procedure, actiemiddelen en criteria. De VRWB wil dit enigszins nuanceren. Wat de selectiecriteria betreft, zijn beide kanalen inderdaad complementair. Bij de onderzoeksprojecten waarop deze kanalen zich toespitsen bestaat er wel degelijk overlap. Volgens de VRWB is strikte scheiding echter niet noodzakelijk. Waar bij het FWO de interuniversitaire competitie bij evaluatie kwaliteitsbevorderend werkt, is het BOF hét instrument voor de universiteit om een instellingseigen onderzoeksbeleid te voeren. De onderzoeksraad bepaalt autonoom inzake het BOF-instrument in hoeverre complementariteit dan wel overlap is gewenst. Bovendien biedt dit meer kansen voor de onderzoeker, en leidt dit tot een verhoogde kans op een evenwichtige verdeling van de middelen. Dit laatste natuurlijk op voorwaarde dat de onderzoeksraden wel degelijk het huidig hoogstaand kwaliteitsniveau als referentie aanhouden.

10. Omkaderingskrediet

10.1. Het FWO-beleidsplan kondigt het ondersteunen van de mandaathouders aan met een 'basiswerkingskrediet' (150 000 BEF per mandaathouder) dat door de onderzoekseenheid uitsluitend zal mogen worden aangewend voor het eigen onderzoek van de mandaathouder.

De VRWB onderschrijft deze intentie, die vooral in de menswetenschappen nuttig zou zijn, en stelt voor bij het concretiseren ervan de werkwijze bij het IWT als voorbeeld te nemen.

De Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB), opgericht bij decreet van 15 december 1993, is het adviesorgaan voor de Vlaamse regering en het Vlaams Parlement inzake elke aangelegenheid betreffende het wetenschaps- en technologiebeleid. De VRWB is een uniek forum waar vooraanstaande actoren uit de academische en sociaal-economische wereld zich beraden over de algemene krachtlijnen van het te voeren wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen. De VRWB is samengesteld uit een voorzitter en zestien leden, allen benoemd op grond van hun deskundigheid en/of betrokkenheid bij het wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen. Zes van deze leden worden voorgedragen door de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), telkens drie door de werkgevers- en werknemersorganisaties vertegenwoordigd in de SERV, en vier leden worden rechtstreeks benoemd door de Vlaamse regering. Vijf hoge ambtenaren uit de Vlaamse administratie nemen met raadgevende stem deel aan de vergaderingen.

Uitgave van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB)

R. Dillemans, voorzitter
E. Monard, secretaris

VRWB-secretariaat
 North Plaza B
 Koning Albert II-laan 7 - 4e verd.
 B-1210 Brussel

Tel. +32 (0)2 553.45.20
 Fax +32 (0)2 553.45.23
 e-mail: vrwb@vlaanderen.be
 website: www.vrwb.vlaanderen.be

